

УДК: 026:001]:004.056(4)

DOI: 10.20535/2020213184

Тетяна Опришко,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

t.opryshko@kubg.edu.ua

Павло Складанний,

Київський університет імені Бориса Грінченка,
Київ, Україна

ORCID ID 0000-0002-7775-6039

p.skladannyi@kubg.edu.ua

АНАЛІЗ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ БІБЛІОТЕЧНО-ІНФОРМАЦІЙНОГО ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА КІБЕРБЕЗПЕКИ КОРИСТУВАЧІВ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК

У даній роботі проаналізовані підходи щодо удосконалення бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів. Окреслено коло проблем щодо інтернаціоналізації та застосування досвіду провідних країн світу у частині використання стандарту RDA. Визначені небезпечні фактори та потенційні загрози безпеці бібліотечної та інформаційної систем і виокремленні основні підходи для підвищення цілісності, доступності та надійності.

Ключові слова: аутентифікація, безпека, ваучерна система IFLA, е-книги, інтернаціоналізація академічних бібліотек, комп'ютерний вірус, міжнародний абонемент, міжнародні стандарти каталогізування, RDA, шифрування.

Європейський досвід бібліотечно-інформаційного обслуговування користувачів бібліотек відрізняється насамперед сервісністю та доступністю для віддалених категорій користувачів. До прикладу, у Словаччині діє міжнародний абонемент на основі ваучерної системи IFLA, що спрощує оплату замовлення за міжнародним абонементом, використовуючи ваучери замість грошей. Ваучер являє собою пластикову картку багатократного використання, вартість якої відповідає стандартній оплаті одного виконаного замовлення. Бібліотеки – члени Міжнародної федерації бібліотечних асоціацій та установ (IFLA) закупають необхідну кількість ваучерів в штаб-квартирі IFLA. Існує два види ваучерів: повний ваучер за ціною 8 євро, половина ваучера за ціною 4 євро. Бібліотеки – виконавиці замовлень дотримуються стандартної оплати: один ваучер за одну видачу оригіналу або копії обсягом 15 сторінок. Бібліотеки – виконавиці приймають ваучери в якості оплати за виконання замовлення. Бібліотеки, які надають більше документів, ніж вони замовляють самі, можуть повернути надлишок ваучерів у штаб-квартиру IFLA. Система дозволяє уникнути фінансових розрахунків під час

виконання замовлень за міжнародним абонементом за винятком купівлі та повернення власне ваучерів (International Federation of Library Associations and Institution).

З розвитком електронного читання перед бібліотеками постала потреба унормування правил, процедур і технологічних аспектів роботи з е-книгами в бібліотеці. Як поставити на облік (списати) е-книгу та е-читанку, як каталогізувати її, як провести маркетинг і рекламу нової послуги та багато іншого (Пашкова, & Ярошенко, 2013). Механізми придбання та отримання е-книг існують двох типів: безоплатні, вільного доступу (ті, що знаходяться у суспільному надбанні) та платні (ліцензовані). В останньому випадку бібліотека має розглядати такі можливості: придбання у постійне користування; придбання у тимчасове користування; отримання плати за перегляд (чи завантаження) кожної окремої книги для кожного окремого користувача. Станом на сьогодні в бібліотеках України переважно існують лише електронні копії оцифрованих видань в PDF-форматі – незахищені належним чином, з відсутністю дистанційного доступу та заборонаю копіювання та поширення документів.

Процес імплементації європейського досвіду та інтернаціоналізації академічних бібліотек (Опришко, & Тимофєєва, 2019) неможливий без унормування бібліотечних стандартів каталогізування. Перехід в провідних країнах світу на міжнародний стандарт каталогізування 21 століття RDA став значним кроком у розвитку стандартів і правил каталогізації, оскільки створені за RDA описи призначені вже для онлайн-каталогів (RDA: Resource Description and Access). Для інтеграції вітчизняних бібліотек у світове професійне та інформаційне середовище, вільний обмін бібліографічними даними між бібліотеками, інтеграції електронного каталогу в інші інформаційні середовища, зокрема WorldCat тощо, необхідно здійснювати переклад, адаптацію та впровадження RDA в Україні. На жаль, право на переклад видання RDA в Україні ще немає. Основною перешкодою впровадження RDA в Україні стає технологічне і програмне забезпечення бібліотек України. Більшість АБІС, що застосовуються у бібліотеках України, не можуть підтримувати функціонування нового стандарту. Жодного комунікативного формату не підтримують АБІС власної розробки. ІРБІС, Unilib та LiberMedia підтримують Unimarc та формати, похідні від нього. Лише MAPK-SQL, ALEPH, нещодавно і УФД/Бібліотека підтримують Unimarc і MARC21. Однак, завдання пошуку програмного та технологічного забезпечення процесу каталогізації, що відповідає світовим стандартам, зіткнулося із значними матеріальними та методологічними труднощами не лише у площині матеріального забезпечення, але й науково-організаційного. Деякі бібліотеки почали звертатися до відкритих Інтегрованих бібліотечних систем (FOSS або F/LOSS Free / Libre and Open Source Software). Завдяки відкритій структурі це дозволяє інтегрувати бібліотечний каталог в інші інформаційні середовища, проте потребує кваліфікованого персоналу, який вміє працювати з відкритим кодом.

Важливо також приділяти велику увагу безпеці бібліотечної інформаційної системи, функціонування якої повинне бути реалізоване на принципах цілісності, надійності та доступності (Борсуковський, Бурячок, & Складаний, 2016; Бурячок, Козачок, Бурячок, & Складаний, 2015; Киричок, Складаний, Бурячок, Гулак, & Козачок, 2016).

Однак, існує багато потенційних проблем безпеки, що загрожують її нормальній роботі. За даними статистики, понад 90% бібліотек стикалися з негативними явищами у роботі інформаційних систем бібліотек, зокрема втратою статистики, несанкціонованої модифікацією даних, зараженням комп'ютерної техніки вірусами. Важливо приділяти увагу звичайним та потенційним небезпечним факторам. Основні небезпечні фактори можуть бути визначені наступним чином:

- зовнішні об'єктивні фактори (техногенного та антропогенного характеру);
- пошкодження апаратних засобів;
- зараження комп'ютерним вірусом;
- недоліки у системі контролю доступу;
- недоліки в навчанні персоналу.

Варто виокремити положення, що допоможуть у забезпеченні безпеки бібліотечної інформаційної системи.

1. Запобігання зараженню комп'ютерним вірусом:

- встановлення на комп'ютер сучасного антивірусного програмного забезпечення та своєчасне оновлення його;
- періодична перевірка жорстких дисків комп'ютера на наявність комп'ютерних вірусів;
- налагодження системи резервного копіювання інформації на зовнішні запам'ятовуючі пристрої;
- обов'язкова перевірка всіх підключень зовнішніх запам'ятовуючих пристроїв на наявність комп'ютерних.

2. Брандмауер, шифрування та аутентифікація:

- Брандмауер – програмний продукт або програмно-апаратний комплекс, який контролює мережеві пакети або встановлені програми. Потрібен для захисту систем від комп'ютерних атак. Брандмауером також може називатися міжмережевий екран, мережевий екран або firewall.
- Шифрування. Основним інструментом захисту є шифрування системи або шифрування інформації. За допомогою програмного забезпечення для шифрування бібліотека може шифрувати або кодувати повідомлення електронної пошти, файли та інші дані.
- Аутентифікація – процес перевірки належності суб'єкту прав доступу до інформаційних ресурсів системи або веб-сайту відповідно до пред'явлених ними ідентифікатора, підтвердження (встановлення) автентичності суб'єкта. Встановлення автентичності є основним захисним ступенем для запобігання незаконному зловмиснику.

REFERENCES

- International Federation of Library Associations and Institutions. (б. д.). Ваучерная система ИФЛА. Система оплаты услуг международного абонемента (ММБА). Режим доступа https://www.ifla.org/files/assets/hq/vouchers/voucher_RU.pdf
- RDA: Resource Description and Access. JSC RDA : веб-сайт. Режим доступу <http://www.rda-jsc.org/archivedsite/rda.html#background>
- Борсуковський, Ю. В., Бурячок, В. Л., & Складаний, П. М. (2016). Аналіз сучасних вимог до створення парольних політик корпоративних користувачів. *Сучасний захист інформації*, 3, 72-76. Режим доступу <http://journals.dut.edu.ua/index.php/dataprotect/article/view/709>
- Бурячок, В. Л., Козачок, В. А., Бурячок, Л. В., & Складаний, П. М. (2015). Пентестінг як інструмент комплексної оцінки ефективності захисту інформації в розподілених корпоративних мережах. *Сучасний захист інформації*, 3, 4-12. Режим доступу <http://journals.dut.edu.ua/index.php/dataprotect/article/view/383>
- Киричок, Р. В., Складаний, П. М., Бурячок, В. Л., Гулак, Г. М., & Козачок, В. А. (2016). Проблеми забезпечення контролю захищеності корпоративних мереж та шляхи їх вирішення. *Наукові записки Українського науково-дослідного інституту зв'язку*, 3, 48-61.
- Опришко, Т., & Тимофєєва, Г. (2019). Інтернаціоналізація як стратегія розвитку академічних бібліотек. *Бібліотечний Меркурій*, 24(1(21)), 155-171. Режим доступу [https://doi.org/10.18524/2304-1447.2019.1\(21\).165934](https://doi.org/10.18524/2304-1447.2019.1(21).165934)
- Пашкова, В. С., & Ярошенко, Т. О. (2013). *Електронні книжки та електронні читанки (рідери) в бібліотеці. З чого почати?* Київ: Самміт-Книга.

Tetiana Opryshko,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine
t.opryshko@kubg.edu.ua

Pavlo Skladannyi,
Borys Grinchenko Kyiv University,
Kyiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-7775-6039
p.skladannyi@kubg.edu.ua

Analysis of European Experience in Library Information Services and Cybersecurity of Scientific Library Users

This paper analyzes approaches to improving library information services for users. The issues of internationalization and application of the leading countries experience in the use of the RDA standard have been outlined. Hazardous factors and potential threats to the security of library information systems have been identified and key approaches have been identified to improve integrity, accessibility and reliability.

Keywords: authentication, computer virus, e-books, encryption, IFLA voucher system, international cataloging standards, international subscription, internationalization of academic libraries, RDA, security.